ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση

Πέτρος Παπακωνσταντίνου

Στις 28 Ιουνίου συμπληρώνεται ένας αιώνας από τη δολοφονία του αρχιδούκα Φραγκίσκου Φερδινάνδου, διαδόχου της Αυστροουγρικής Αυτοκρατορίας, στο Σεράγεβο, η οποία έγινε η αφορμή για την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Με τη βαριά κληρονομιά του Ανατολικού Ζητήματος –του ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων για τη διανομή της λείας από τη βραδεία αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας– τα Βαλκάνια θα συνοδεύονταν στο εξής από την κακή φήμη της «πυριτιδαποθήκης της Ευρώπης». Μια φήμη, την οποία θα δικαίωναν εκ νέου τη δεκαετία του 1990, με τη διάλυση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας και τον σκληρό βοσνιακό εμφύλιο, που στοίχισε τη ζωή 100.000 ανθρώπων σε μια χώρα 3,8 εκατομμυρίων κατοίκων.

Εδώ και ενάμιση μήνα, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη στροβιλίζεται στη δίνη μιας νέας αναστάτωσης, εντελώς διαφορετικού χαρακτήρα, η οποία έχει υποτιμηθεί ως μη ώφειλε από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης. Για πρώτη φορά από την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της, οι εθνικιστικές διαχωριστικές γραμμές μεταξύ μουσουλμάνων, Σέρβων και Κροατών υποχωρούν ενώπιον του κοινωνικού ρήγματος, που αναδεικνύεται σε κυρίαρχη διαχωριστική γραμμή. Στο Μόσταρ, διαδηλωτές πυρπολούν διαδοχικά τα κεντρικά γραφεία του μουσουλμανικού κόμματος SDA και του κροατικού HDZ, ενώ ένα πελώριο πανό γράφει: «Πεινάμε σε τρεις διαφορετικές γλώσσες»!

Παράλληλη εξουσία

Σε αρκετές πόλεις, βιομηχανικοί εργάτες, νέοι και άνεργοι συγκρούονται με τις αστυνομικές δυνάμεις, ζητούν την παραίτηση της κυβέρνησης και των τοπικών Αρχών και δημιουργούν μορφές παράλληλης εξουσίας, τα περίφημα Plenums, έχοντας την υποστήριξη –σύμφωνα με τις τελευταίες δημοσκοπήσεις– του 88% των πολιτών. Μια εικόνα στον αντίποδα του παροξυσμού εθνικιστικών παθών που ταλανίζει αυτές τις μέρες την Ουκρανία και πιο

κοντινή στα κινήματα τύπου «Αγανακτισμένων» και «Occupy Wall Street», που έζησαν ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης με φόντο τη μεγάλη οικονομική κρίση του 2008.

Το κοινωνικό αυτό κίνημα ξεκίνησε στις 4 Φεβρουαρίου, στην Τούζλα, όταν εργάτες μεγάλων βιομηχανιών, όπως οι Dita, Polihem, Guming και Konjuh, κατέβηκαν στους δρόμους, συγκρούστηκαν με αστυνομικές δυνάμεις και πολιόρκησαν το κτίριο της τοπικής κυβέρνησης αξιώνοντας να τους καταβληθούν τα δεδουλευμένα και να κατοχυρωθούν τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα. Η βιομηχανική αυτή πόλη είχε υποστεί, την προηγούμενη δεκαετία, μια διαδικασία βίαιων και ληστρικών ιδιωτικοποιήσεων. Δημόσιες επιχειρήσεις εκποιήθηκαν, αντί πινακίου φακής, σε ιδιώτες, κυρίως ξένους, οι οποίοι, αφού τις εκμεταλλεύθηκαν στο έπακρο, τις οδήγησαν στη χρεοκοπία, οδηγώντας στην ανεργία, ανασφάλιστους και απλήρωτους, χιλιάδες εργαζομένους. Σε χρόνο μηδέν, οι διαδηλώσεις και καταλήψεις εξαπλώθηκαν σε περισσότερες από 20 πόλεις, συμπεριλαμβανομένου του Σεράγεβο.

Κανένα κόμμα, κανένα συνδικάτο και καμία εθνική ομάδα δεν καθοδηγεί αυτό το κίνημα. Υπήρξαν βέβαια κάποιες θεωρίες συνωμοσίας – κυρίως από την κυβέρνηση της Σερβικής Δημοκρατίας (SPKRA), η οποία συναποτελεί μαζί με την Κροατομουσουλμανική Ομοσπονδία το κράτος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Σύμφωνα με αυτές, οι ταραχές υποκινήθηκαν από την Ε.Ε. και τις ΗΠΑ, με στόχο να αναθεωρηθεί η συνθήκη του Ντέιτον (1995) και να επιβληθεί μια πιο συγκεντρωτική, κρατική μορφή, που θα ισοπεδώσει τα δικαιώματα των Σέρβων. Στην πραγματικότητα, «υποκινητής» των διαδηλώσεων δεν είναι άλλος από την εκρηκτική οικονομική και κοινωνική κρίση, σε μια χώρα όπου ο μέσος μισθός είναι γύρω στα 420 ευρώ και η επίσημη ανεργία στο 27%, ενώ το 20% του πληθυσμού απασχολείται στη «μαύρη» οικονομία. Αλλωστε, αρκετά σερβικά συνδικάτα παίρνουν μέρος το κίνημα, μία από τις εστίες του οποίου είναι η σερβική πόλη Μπάνια Λούκα. Εξάλλου, ο ύπατος αρμοστής της Ε.Ε. της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, Βαλεντίν Ιντσκο, θορυβήθηκε τόσο πολύ από τις ταραχές, που εισηγήθηκε τη μεταφορά δυνάμεων του ευρωστρατού για την καταστολή των διαδηλωτών.

Αν και «ακέφαλη», η βοσνιακή εξέγερση δεν είναι πολιτικά άχρωμη. Ανάμεσα στις διεκδικήσεις των Λαϊκών Συνελεύσεων, εκείνη που ξεχωρίζει είναι η επιστροφή των επιχειρήσεων που ιδιωτικοποιήθηκαν στους εργαζομένους, υπό δημόσιο έλεγχο. Πρόκειται για πραγματικό σημείο καμπής. Μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», ο νεοφιλελευθερισμός απέκτησε συντριπτική ιδεολογική ηγεμονία σε ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια – κάτι που ισχύει και για την Τουρκία, όπου η νεοφιλελεύθερη πολιτική του Ερντογάν βρήκε ευρεία κοινωνική στήριξη λόγω της απαξίωσης και φθοράς του διεφθαρμένου κεμαλικού κρατισμού.

Ο «ιός» εξαπλώνεται

Η εξέγερση της Βοσνίας διαμηνύει πως η νεοφιλελεύθερη ηγεμονία κλονίζεται στη νοτιοανατολική Ευρώπη· και δεν πρόκειται για ιδιόμορφη, μοναχική περίπτωση. Η πρώτη που άνοιξε τον χορό ήταν η Κροατία, με το κίνημα των «Αγανακτισμένων του Facebook», το 2011. Ακολούθησαν οι ανατροπές κυβερνήσεων από μεγάλα κινήματα εναντίον της λιτότητας και της διαφθοράς των πολιτικών, σε Ρουμανία και Βουλγαρία, το 2012 και το 2013. Το ίδιο συνέβη, την περυσινή χρονιά, στη Σλοβενία, τη χώρα που αποτελούσε παράδειγμα προς μίμηση στα μάτια της Ε.Ε., με κατά κεφαλήν εισόδημα στο 84% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Παρά τις κυβερνητικές αλλαγές που μεσολάβησαν, οι κοινωνικές εντάσεις παραμένουν υψηλές σε όλες αυτές τις χώρες, ενώ ο «ιός» της βοσνιακής εξέγερσης απειλεί να διαδοθεί σε Μαυροβούνιο, Σκόπια και Σερβία, όπως δείχνουν οι πρώτες διαδηλώσεις.

Αρκετοί αναλυτές εικάζουν ότι βρισκόμαστε στα πρόθυρα μιας «Βαλκανικής Ανοιξης», κατ' αναλογία με την Αραβική Ανοιξη που συγκλόνισε τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή, πριν από τρία χρόνια. Ο Κροάτης φιλόσοφος Σρέτσκο Χόρβατ δεν το αποκλείει, αλλά εφιστά την προσοχή στις ουσιώδεις διαφορές:

«Η Βαλκανική Ανοιξη είναι μια ωραία έκφραση, αλλά δεν συλλαμβάνει την περιπλοκότητα της κατάστασης. Στα Βαλκάνια δεν υπάρχει ένας Μουμπάρακ ή ένας Μπεν Αλι, ένας προφανής εχθρός. Αυτό που υπάρχει είναι ένα κλασικό παράδειγμα ordoliberalismus (του γερμανικής προέλευσης ρεύματος, που τάσσεται υπέρ ενός ισχυρού κράτους για την επιβολή του νεοφιλελευθερισμού). Το κράτος παρεμβαίνει όχι υπέρ των φτωχών, αλλά υπέρ των πλουσίων. Οταν πέφτει μια κυβέρνηση στα Βαλκάνια, αυτό δεν σημαίνει ότι πέφτει και ο ολιγαρχικός καπιταλισμός. Αντίθετα, το σύστημα μένει ανέπαφο.

Αυτή τη στιγμή, ουδείς γνωρίζει πού θα καταλήξει ο βαλκανικός αναβρασμός. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι τα Βαλκάνια δεν είναι πλέον "Η καρδιά του σκότους" για την Ευρώπη, μια περιοχή που μπορεί να γεννήσει μόνο βία. Στην πραγματικότητα, η περιοχή μας αποτελεί σήμερα τον καθρέφτη της Ευρώπης και η εν εξελίξει κοινωνική αναταραχή αντανακλά συγκρούσεις που διατρέχουν ολόκληρη την ήπειρο».

Info

• Mariya Ivancheva, «A people divided», LeftEast, 7/11/2013.
• Tim Judah, «Bosnian protests: A Balkan Spring? », bbcnews.com, 7/2/2014.
• Srecko Horvat, «Why are the Balkans boiling again? », aljazeera.com, 12/2/2014.

• Jean- Arnault Derens, «La Bosnie enfin unie… contre les privatisations», Le Monde Diplomatique, Mars 2014.

kathimerini.gr